

DAR DĒL *kubelo*

Straipsnyje „Dėl keleto lietuvių kalbos skolinių“ pateikdamas naują lietuvių kalbos žodžio *kūbilas* etimologiją, S. Karaliūnas suabejojo jo varianto *kūbelas*, užrašyto iš Laukuvos, tikrumu¹. Faktai rodo šią abejonę esant be pagrindo.

Jau iš seniau žinoma, kad kai kurios žemaičių šnektos be priesagos *-ilas* atskiriuose žodžiuose turi priesagą *-elas*. Kalbėdamas apie priesagą *-elas*, šalia kitų tarmių pavyzdžių, P. Skardžius iš žemaičių nurodo žodį *krėtelas* „krečiamasis rėtis“². Lietuvių kalbos žodyne randame: *erželas* III¹ 835, III² 1151 (iš S. Daukanto raštų), *krėtelas* VI 522 (iš Šilalės, Tirkšlių, S. Daukanto raštų). V. Grinaveckis su priesaga *-elas* iš žemaičių yra užfiksavęs šiuos žodžius: *brėzgāls* ~ brizgelas, *ēržāls* ~ eřzelas, *sprāgāls* ~ sprāgelas³ ir, be šių, dar *krėtelas*, *Siāutelai* (Šilalės raj. kaimas).⁴

Lietuvių kalbos atlaso medžiaga⁵ rodo, kad forma *sprāgelas* žemaičių vartojama gana plačiai (Būdviečiai, Eigirdžiai, Gargždai, Keėviai, Kuršėnai (Rekių km.), Leckavā, Mickiskė, Padvarėliai, Pajūris, Pėžaičiai, Pėvėnai, Pikeliai, Plikiai, Priekulė, Ramūčiai, Rietāvas, Skabūčiai, Šiaūduva, Šilalė, Švėkšna, Tirkšliai, Tryškiai, Vainūtas). Kartais lygiagrečiai vartojamos abi formos – *sprāgilas* ir *sprāgelas* (Eidžiūtai, Kautavā, Puokė, Šlāpirė, Židikai).

Šio straipsnelio autoriai su priesaga *-elas* yra užrašę tokius žodžius: *dūobels* (Užventis), *ēržēls*, *krētēls* (Pāvandenė, Vieksnāliai), *dūobāls* ~ dōbelas, *ēržēls*, *krātāls* ~ krātelas (Švėkšna).

Kai kuriose šnektose, kur turima savų žodžių su priesaga *-elas*, prie jų yra priapę ir skoliniai *āsilas*, *kātilas*, *kūbilas*⁶, kurie tariami: *ēsāls* ~ ēselas, *kūbelas*⁷, *ēsēls* (Pāvandenė), *kātēls*, *kōbēls* (Pāvandenė, Vieksnāliai), *kōbēls* (Vainūtas), *kūbels* (Kuršėnai, Rekių km.), *kātāls*⁸ ~ kātelas, *kōbāls* ~ kūbelas (Švėkšna). Su *e kūbilą* rašo ir S. Daukantas: „...dirbo ratus tekinius, waziūs, ragēs, szliedēs arba szlājēs, kubelus ir kitās indās...“⁹ „Lygī dalī dajlidawo sau patys nōmū bałdus, beje: kubelūs, bosus, werpelēs...“¹⁰

Visa tai rodo, kad *kūbelas* (su *e*) nėra atsitiktinis dalykas. Tai patvirtina Švėkšnos *kātāls*, *kōbāls*, kur *a* šiuo atveju tegali atsirasti iš *e*, o ypač iš Plaškių užrašyta forma *kūbelus* (dgs. gal.)¹¹.

B. Vanagienė, V. Vitkauskas

¹ Žr. Iš lietuvių leksikologijos ir leksikografijos (Lietuvių kalbotyros klausimai, 12), Vilnius, 1970, p. 181–183. Straipsnio autorius rašo: „Iš Laukuvos yra žinomas to žodžio variantas *kūbelas* LKŽ VI 748 (jei *e* čia nežymi *i*, žemaičių tarmėje tariamų plačiai)“.

² P. Skardžius, Lietuvių kalbos žodžių daryba, Vilnius, 1941, p. 175.

³ Vl. Grinaveckis, Šiaurės vakarų dūnininkų tarmių fonetinės ypatybės ir jų raida. – Vilniaus Valstybinio pedagoginio instituto Mokslo darbai, 11, Vilnius, 1960, p. 44.

⁴ V. Grinaveckis, Šaltiniai, o ne Šaltiniai. – Kalbos kultūra, 16, Vilnius, 1969, p. 62.

⁵ Remiamasi Lietuvių kalbos atlasui parengtu rankraštiniu žemėlapiu.

⁶ Nors S. Karaliūno siūloma šio žodžio etimologija ir labai įdomi, bet vis dėlto sunku atsakyti nuo tradicinio siejimo su slaviškuoju (iš germanų atėjusiu) *kōbbels* (žr. E. Fraenkel, Litauisches etymologisches Wörterbuch, Göttingen, 1962, p. 304.)

⁷ Žr. V. Grinaveckis, min. straipsniai.

⁸ Iš panašaus tarimo, gal būt, atsirado *katalas* (iš A. Juškos žodyno) LKŽ, 5, p. 404.

⁹ Budą Senowės-Lėtuwiū Kalnienū ir Žamajtiū iszraszė Pagał Senowės Rasztū Jokub's Łaukys, Petropilie, 1845, p. 21.

¹⁰ Ten pat, p. 71.

¹¹ Lietuvių kalbos tarmės (Chrestomatija), Vilnius, 1970, p. 170.